Ба Шурои диссертатсионии 6D.КОА-019
назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

ТАҚРИЗИ

роҳбари илмӣ ба диссертатсияи Негматов Баҳодур Сафарович дар мавзуи «Тартиби соддакардашудаи пешбурди тафтиши судӣ дар мурофиаи ҷиноятӣ» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.09 – Ҳуқуқи мурофиаи ҷиноятӣ (илмҳои ҳуқуқшиносӣ)

Таҳқиқоти диссертатсионии унвонҷӯ Негматов Баҳодур Сафарович ба яке аз масъалаҳои мубрами илми ҳуқуқи мурофиаи ҷиноятӣ – тартиби соддакардашудаи пешбурди тафтиши судӣ бахшида шудааст. Муаллиф дар асоси истифодаи адабиётҳои васеи илмии олимони ватанию хориҷӣ, ба назари эътибор гирифтани санадҳои меъёрии ҳуқуқии танзимкунандаи соҳа ва таҳлили муқоисавӣ-ҳуқуқии таҷрибаи пешқадам ва қонунгузории кишварҳои мутамаддин масъалаҳои назариявӣ ва амалии мавзуро мавриди таҳқиқи ҳамаҷониба қарор додааст.

Муҳаққиқ дар хусуси зарурати анҷом додани чунин як таҳқиқоти фарогири илмӣ дар пайвандӣ ба масъалаи мазкур бамаврид таъкид менамояд, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯзҳои аввали ба даст овардани соҳибистиқлолии давлатӣ бунёди ҷомеаи демокративу ҳуқуқбунёдро, ки ҷавҳари онро эътироф, риоя ва ҳифзи ҳуқуқу озодиҳои инсону шаҳрванд ташкил медиҳад, ҳамчун ҳадафи асосии худ муқаррар намуд. Имрӯз дар Тоҷикистон дар ҳаёти иҷтимоӣ, иқтисодӣ, сиёсӣ, фарҳангӣ ва ҳуқуқии кишвар дигаргуниҳои куллӣ ба назар мерасанд, ки ба беҳтар намудани шароити арзанда барои ҳаёт, ҳифзи ҳуқуқу озодиҳои инсону шаҳрванд равона шудааст.

Маҳз бо шарофати Истиқлоли давлатӣ ва қабули Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар кишвар ислоҳоти амиқи судӣ-ҳуқуқӣ оғоз

гардида ба тадриҷ идома ёфта истодааст. Аз ҷумла, чор маротиба барномаҳои ислоҳоти судӣ-ҳуқуқӣ қабул ва мавриди амал қарор дода шуданд, ки дар маҷмуъ онҳо дар рушди қонунгузории мурофиавии ҷиноятӣ ва рӯйи кор омадани падидаҳои нави мурофиаи ҷиноятӣ нақши бориз гузоштанд.

Таъмини волоияти қонун, адолат ва ҳифзи ҳуқуқҳои инсон, ки яке аз вазифаҳои асосии давлат маҳсуб меёбад, асосан тавассути ҳокимияти судӣ амалӣ карда мешавад, ки ҳамчун шарти муҳимтарини пешрафти давлат ва ҷомеа бароманд менамояд. Бо назардошти ин таъйиноти ҳокимияти судӣ Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми худ ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 25-уми апрели соли 2008 иброз намуда буданд, ки «бо мақсади тақвияти ваколатҳои ҳокимияти судӣ соли ҷорӣ ба Маҷлиси намояндагон лоиҳаи Кодекси мурофиавии ҷиноятӣ пешниҳод мегардад, ки он таҳкими кафолатҳои ҳифзи судии иштирокчиёни мурофиаи ҷиноятиро мустаҳкам менамояд».

Қабули Кодекси нави мурофиавии ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва мавриди амал қарор гирифтани он аз 01-уми апрели соли 2010 таъйиноти асосии мурофиаи судии ҷиноятиро тағйир дода, кафолатҳои ҳуқуқи айбдоршавандаро (судшавандаро) зимни ба амал баровардани пешбурди парванда мустаҳкам намуда, мақсад ва вазифаҳои навинро вобаста ба тақозои замон муқаррар намуд. Дар ин самт дар мӯҳлатҳои оқилона баррасӣ намудани парванда ва ба амал баровардани адолати судӣ аз рӯйи парвандаҳои ҷиноятӣ дар таъмини ҳуқуқ ба ҳимояи судӣ нақши муҳим мебозад. Мутаассифона, рушди сатҳи ҷиноятгорӣ дар мамлакат ба баамалбарории адолати судӣ аз рӯйи парвандаҳои ҷиноятӣ дар умум ва дар мӯҳлатҳои оқилона баррасӣ намудани онҳо таъсири худро мерасонанд. Таҳлилҳои омори судӣ аз он шаҳодат медиҳанд, ки имрӯз ба судҳои салоҳияти умумидоштаи Ҷумҳурии Тоҷикистон миқдори зиёди парвандаҳои ҷиноятӣ ворид мегарданд, ки боиси афзун гардидани сарбории судяҳо гардидаст. Ҳамчунин, ин ба таъмини ҳуқуқ ба ҳимояи судӣ низ бе таъсир намемонад.

Яке аз роҳҳои ҳалли масъалаи самаранок истифода намудани муҳлатҳои мурофиавӣ ин кам намудани сарбории судяҳо, дар мухлатҳои муқарраршуда ва бо харҷи камтар баррасӣ намудани парвандаҳои ҷиноятӣ маҳсуб меёбад. Қайд намудан ба маврид аст, ки дар шароити кунунӣ мутобиқ ба муқаррароти принсипи баробарии иштирокчиёни мурофиаи судӣ баррасӣ намудани парванда, риояи дахлдори ҳуқуқу озодиҳои конунии инсон ва шаҳрванд, таъмини ҳуқуқ ба ҳимояи судӣ, дар мухлатҳои оқилона баррасӣ намудани парвандаҳо, суръатнокии тафтиши пешакӣ, бо тартиби соддакардашуда ва сарфаи ками вақт баррасӣ намудани парвандаҳо дар суд ва ғайра, аз ҷумлаи масъалаҳое мебошанд, ки бояд дар қонунгузорӣ муқаррар гардида, мавриди татбиқи воқеъбинона қарор гиранд. Тартиби соддакардашудаи пешбурди тафтиши судӣ имконият медиҳад, ки қувва ва воситаҳои мурофиавӣ оқилона тақсим ва ҳуқуқҳои конститутсионии шаҳрванд, аз ҷумла, ҳуқуқ ба ҳимояи судӣ ба таври дахлдор таъмин гардад. Бинобар ин зарур аст, ки тартиби соддакардашудаи тафтиши судӣ оид ба парвандаҳои ҷиноятӣ ҷоннок карда шавад.

Пас аз муқаррар гардидани падидаи тартиби соддакардашудаи пешбурди тафтиши судӣ дар мурофиаи ҷиноятӣ тадриҷан он мавқеи муҳимро зимни баррасии парвандаҳои ҷиноятӣ ишғол намуд. Таҳлилҳои оморӣ аз он шаҳодат медиҳанд, ки дар муҳлати амали Кодекси мурофиавии ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон шумораи парвандаҳои баррасишаванда муттасил зиёд шудааст. Масалан, дар соли аввали амали Кодекси мурофиавии ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон (2010) агар 134 парвандаи ҷиноятӣ (2,29%) бо тартиби соддакардашуда баррасӣ шуда бошад, пас дар соли 2021 шумораи парвандаҳои ҷиноятии бо тартиби мазкур баррасишуда ба 4 591 адад (46,78 %) расидааст.

Кодекси мурофиавии ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар таҳрири нав, ки бо дастовардҳои навини ҳуқуқи байналмилалӣ, эътирофи арзиши волои ҳуқуқу озодиҳои инсону шаҳрванд таҳия гардидааст, падидаҳои нави мурофиавиро, аз ҷумла падидаи тартиби соддакардашудаи тафтиши судиро ба ҳайси падидаи нави мурофиаи

ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон эътироф намуда, бори аввал онро дар меъёри махсус (моддаи 310) бо тартиб ва мазмуни нав муқаррар намуд.

Омӯзиши қонунгузории амалкунандаи мурофиавии ҷиноятӣ бозгӯйи он аст, ки танзими меъёрии падидаи мазкур ба таври дахлдор ба роҳ монда нашуда, он дар КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон танҳо дар доираи як модда пешбинӣ шудааст. Дар тӯли замони татбиқи тартиби соддакардашудаи тафтиши судӣ бисёр масъалаҳое рӯйи кор омадаанд, ки онҳо низ ба танзими ҳуқуқӣ ниёз доранд. Чунин ҳолат боиси дур шудан аз талаботҳои қонун гашта, ба нодуруст дарк кардан ва фаҳмиши қоидаҳои татбиқи тартиби соддакардашудаи тафтиши судӣ оварда мерасонад. Ин ҳолат тақозо менамояд, ки танзими ҳуқуқии падидаи мазкур бо ба инобат гирифтани амалияи судӣ ва таҷрибаи хориҷии татбиқи тартиби соддакардашуда бояд такмил дода шавад.

Анҷом додани ин вазифаҳо бе таҳлили ҳамаҷониба ва амиқи илмии асосҳои ҳуқуқӣ ва фаъолияти ҳуқуқтатбиқкунии ба он асосёфта ғайриимкон мебошад. Ҳамзамон дар илми ҳуқуқшиносии ватанӣ тартиби соддакардашудаи пешбурди тафтиши судӣ умуман матлаби омӯзиши мустақил ва таҳқиқоти илмӣ қарор нагирифтааст. То имрӯз дар ин самт асосҳои консептуалии ин падида коркард нагардида, асосҳо, шартҳо ва оқибатҳои ҳуқуқии татбиқи ин падида муайян карда нашуда, раванди анҷом додани он муносиб карда нашудааст.

Асосҳои ишорашуда бозгӯйи онанд, ки масъалаҳои назария ва амалияи татбиқи тартиби соддакардашудаи тафтиши судӣ мавриди коркард қарор дода нашудаанд ва бо мақсади такмил додани қонунгузории миллӣ ва баланд бардоштани натиҷабахшии баамалбарории адолати судӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ниёз ба таҳқиқоти илмӣ доранд.

Зимнан гуфтаҳои боло мубрамияти мавзӯи таҳқиқотро ҳам аз ҷиҳати назариявӣ ва ҳам аз ҷиҳати амалӣ муайян менамоянд.

Доираи масъалаҳое, ки ҳангоми таҳқиқоти илмӣ аз ҷониби унвонҷӯ мавриди баррасӣ қарор дода шудаанд, ниҳоят васеъ буда, паҳлуҳои мухталифи он аз ҷониби олимони ватанӣ ва хориҷӣ мавриди омӯзиш қарор гирифта, дар ин самт фикру андешаҳои худро иброз

намудаанд. Аммо, бояд хотиррасон намуд, ки то ҳол дар илми ҳуқуқшиносии ватанӣ таҳқиқоти алоҳидаи назариявӣ оид ба тартиби соддакардашудаи тафтиши судӣ дар мурофиаи ҷиноятӣ анҷом дода нашудааст. Мақсади асосии таҳқиқот омӯзиш, таҳлил ва муайян намудани проблемаҳои назариявӣ, танзими қонунгузорӣ, амалияи татбиқи тартиби соддакардашудаи тафтиши судӣ, муайян кардани мушкилоте, ки зимни татбиқи он ба миён меоянд ва таҳияи пешниҳодҳо дар раванди амалишавии ислоҳоти судӣ-ҳуқуқӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба такмили қонунгузории мурофиавии ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки ба соддагардонии баррасии парвандаҳои ҷиноятӣ ва баланд бардоштани самаранокии тафтиши судии парвандаҳои ҷиноятӣ равона карда шудааст, ба ҳисоб меравад.

Барои расидан ба мақсадҳои дар таҳқиқот гузошташуда муаллиф вазифаҳои зеринро анҷом додааст:

- муайян намудани мафҳум, мазмун ва табиати ҳуқуқии тартиби соддакардашудаи тафтиши судӣ;
- муайян намудани мавқеи тартиби соддакардашудаи тафтиши судӣ дар байни дигар намудҳои пешбурди соддакардашудаи муҳокимаи судӣ;
- таҳлили илмию амалии ташаккул ва рушди тартиби соддакардашудаи тафтиши судӣ дар мурофиаи ҷиноятӣ;
- омӯзиши махсусиятҳои падидаи тартиби соддакардашудаи тафтиши судӣ дар давлатҳои хориҷи дуру наздик ҷиҳати коркарди тавсияҳои назариявӣ ва амалӣ;
- муайян намудани таъсири тартиби соддакардашудаи тафтиши судӣ ба самаранокии баррасии парвандаҳои ҷиноятӣ ва сарфаи мӯҳлатҳои мурофиавӣ;
- муайян намудани асосҳои мурофиавӣ-ҳуқуқии татбиқи тартиби соддакардашудаи тафтиши судӣ;
- муайян намудани шартҳои мурофиавӣ-ҳуқуқӣ барои татбиқи тартиби соддакардашудаи тафтиши судӣ;

- муайян кардани оқибатҳои ҳуқуқии татбиқи тартиби соддакардашудаи тафтиши судӣ барои иштирокчиёни мурофиаи ҷиноятӣ;
- таҳияи пешниҳодҳо оид ба такмил додани қонунгузорӣ ва амалияи ҳуқуқтатбиққунӣ оид ба тартиби соддакардашудаи тафтиши судӣ.

Объекти таҳқиқотро муносибатҳои ҷамъиятие ташкил медиҳанд, ки дар соҳаи танзими татбиқи тартиби соддакардашудаи тафтиши судӣ дар мурофиаи ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба миён меоянд, тағийр меёбанд ва қатъ мегарданд. Бояд қайд намуд, ки ба сифати объекти таҳқиқот фаъолияти иштирокчиёни муҳокимаи судӣ ҳамчун тарзи маъруфи муҳокимаи судӣ низ баромад менамояд.

Мавзуи таҳқиқоти диссертатсиониро меъёрҳои қонунгузории мурофиавии ҷиноятие, ки асосҳо, шартҳо, тартиб ва оқибатҳои ҳуқуқии татбиқи тартиби соддакардашудаи тафтиши судиро муқаррар менамоянд; амалияи судии татбиқи он, инчунин ақидаҳои назариявӣ оид ба мафҳум, моҳият ва мавқеи тартиби соддакардашудаи тафтиши судӣ дар низоми мурофии ҷиноятӣ ташкил медиҳанд.

Навгониҳои илмии таҳқиқоти диссертатсионӣ дар он ифода меёбад, ки диссертатсияи мазкур нахустин пажӯҳиши мукаммали илмӣ оид ба мафҳум, моҳият, асосҳо, шартҳо ва паҳлуҳои мурофиавии тартиби соддакардашудаи пешбурди тафтиши судӣ дар мурофиаи ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳисоб меравад. Дар диссертатсия тамоми паҳлуҳои танзими ҳуқуқӣ ва проблемаҳои амалии падидаи мазкур мавриди таҳқиқ қарор дода шудааст.

Хулосаҳо, пешниҳодҳо ва тавсияҳое, ки зимни таҳқиқи рисола пешниҳод шудаанд, метавонанд нақши созгорро дар таҳким ва такмили қонунгузории мурофиаи ҷиноятӣ ва амалияи судӣ дошта бошанд ва барои беҳтар намудани амалияи ҳуқуқтатбиққунии фаъолияти мақомоти судӣ зимни татбиқи тартиби соддакардашудаи тафтиши судӣ ба роҳбарӣ гирифта шаванд.

Натиҷаҳои илмӣ, пешниҳоду хулосаҳо ва тавсияҳои амалии дар рисолаи диссертатсионӣ пешбинишуда дар асоси манбаи қонунгузорӣ

ва амалияи судии ватанӣ анҷом дода шудааст. Эътимоднокии таҳқиқоти диссертатсия, инчунин аз истифодаи заминаҳои васеи таҷрибавӣ, ки дар шакли маълумотҳои гуногуни оморӣ, ҷамъбасти маводи таҷрибаи судӣ ва таҳлили як қатор парвандаҳои ҷиноятӣ оварда шудаанд, бармеояд. Ҳамчунин, натиҷаҳои таҳқиқоти рисолаи илмӣ ба он хотир эътимодноканд, ки онҳо дар асоси таҳлили Конститутсияи ҶТ, КМҶ ҶТ, Консепсияи сиёсати ҳуқуқии ҶТ ва қарорҳои Пленуми Суди Олии ҶТ ба даст омадаанд.

Саҳми шахсии довталаби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот аз он иборат аст, ки таҳқиқоти илмии ӯ, аз ҷумла таҳлилҳои назариявӣ ва амалӣ, нуқтаҳои илмии пешниҳоднамуда ва хулосаҳо дастоварди мустақилона ва бевоситаи муаллиф буда, асоснок ва мубрамии онҳо тасдиқи худро ёфтаанд.

Таҳқиқоти диссертатсионӣ ба талаботи Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти № 267 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ аст.

Мавзуъ ва мазмуни таҳқиқот ба шиносномаи ихтисоси 12.00.09 – Ҳуқуқи мурофиаи ҷиноятӣ (илмҳои ҳуқуқшиносӣ), ки аз ҷониби Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ карда шудааст, мутобиқ мебошад.

Натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ дар кафедраи ҳуқуқи судӣ ва назорати прокурории факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон муҳокима ва тасдиқ гардида, дастовардҳои илмии муаллиф вобаста ба мавзуъ дар конференсияҳои анъанавии ҳарсолаи факултети ҳуқуқшиносӣ, конференсияҳои ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ ба шакли маъруза пешниҳод шудаанд.

Диссертатсия дар кафедраи ҳуқуқи судӣ ва назорати прокурории факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ба анҷом расонида шуда, доир ба мавзуъ ва моҳияти диссертатсия унвонҷӯ 15 мақола, аз ҷумла 5 адади онҳоро дар маҷаллаҳои тақризшавандаи тавсиянамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти ҶТ ба табъ расонидааст. Таҳқиқоти диссертатсионӣ аз муқаддима, ду боб,

Таҳлили ҳамаҷонибаи таҳқиқоти диссертатсионӣ аз он шаҳодат медиҳад, ки он арзиши баланди илмӣ ва амалиро соҳиб буда, аз ҷониби унвонҷӯ мустақилона ва муаллифона ба анҷом расонида шуда, ба талаботи омода намудани рисолаҳои номзади илм комилан ҷавобгӯ мебошад.

Аз ин рӯ, рисолаи номзадии Негматов Б.С. дар мавзуи «Тартиби соддакардашуди пешбурди тафтиши судӣ дар мурофиаи ҷиноятӣ» ҷиҳати дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯи ихтисоси 12.00.09 – Ҳуқуқи мурофиаи ҷиноятӣ (илмҳои ҳуқуқшиносӣ) барои ҳимоя тавсия карда шуда, ӯ сазовори дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯи ихтисоси мазкур мебошад.

Роҳбари илмӣ:
доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсент,
директори Донишкадаи такмили ихтисоси
омӯзгорони муассисаҳои таҳсилоти олии касбии
назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон **Мирзамонзода Х.М.**

Суроға: 734023, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, м. Буни Ҳисорак
Тел.: (+992110-62-66-66)

Имзои Мирзамонзода Х.М.-ро тасдиқ мекунам:
Сардори РК ва КМ ДМТ **Тавқиев Э.Ш.**
«08» 09 2023 с.

РАЁСАТИ КАДРҲО ВА КОРҲОИ МАХСУСИ ДОНИШГОҲИ МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН / TAJIK NATIONAL UNIVERSITY / УПРАВЛЕНИЕ КАДРОВ И СПЕЦЧАСТИ